

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

510

Vragen van de leden **Hirsch** en **Van der Lee** (beiden GroenLinks-PvdA) en **Teunissen** (PvdD) aan de Minister van Financiën en de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken over de berichten «*Omstreden gasproject in Mozambique herstart met Nederlandse rol*»¹ en «*VVD-Minister verhulde steun voor graven in beschermd koraalgebied*» (ingezonden 11 november 2025).

Antwoord van Minister **Heinen** (Financiën) (ontvangen 1 december 2025).

Vraag 1

Bent u op de hoogte van het artikel «*Omstreden gasproject in Mozambique herstart met Nederlandse rol*»¹ en het artikel «*VVD-Minister verhulde steun voor graven in beschermd koraalgebied*»?²

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Wat is uw reactie op de belangrijkste conclusies uit deze artikelen?

Antwoord 2

De artikelen maken melding van een hervatting van werkzaamheden door Van Oord. Zoals eerder uiteengezet in de beantwoording van Kamervragen op 1 en 29 september 2025 en in mijn brief van 11 november 2025 klopt het dat Van Oord in opdracht van Total, anticiperend op een herstart van het project, voorbereidende baggerwerkzaamheden heeft uitgevoerd.³ Dit is een besluit dat Total eigenstandig heeft genomen, Nederland was hierin geen partij. Zolang Van Oord zich houdt aan de polisvoorwaarden kan zij rechten ontlenen aan de exporteurspolis. Sinds 28 mei 2021 is op verschillende momenten met uw Kamer gedeeld dat de Staat gebonden is aan de in maart 2021 verstrekte polissen – een financieringspolis aan Standard Chartered

¹ NOS, 15 oktober 2025; Omstreden gasproject in Mozambique herstart met Nederlandse rol

² Follow the Money, 16 oktober 2025; VVD-Minister verhulde steun voor graven in bedreigd koraalgebied – Follow the Money – Platform voor onderzoeksjournalistiek

³ Kamerstukken II 2024/25, Aanhangsel van de Handelingen nr. 2952
Kamerstukken II 2025/26, Aanhangsel van de Handelingen nr. 143
Kamerstukken II 2025/26, 26 485, nr. 458

Bank en een exporteurspolis aan Van Oord – en dat het handelingsperspectief wordt bepaald door geldend Nederlands verzekeringsrecht.⁴

Voor de financieringspolis gold dat door de ontstane *force majeure* situatie sprake is van een nieuw wegingsmoment. Inmiddels is er van herbeoordeling geen sprake meer, omdat Total heeft besloten af te zien van het door Nederland verzekerde deel van de financiering. Voor de exporteurspolis is er geen sprake van een nieuw wegingsmoment.

De artikelen stellen verder dat er sprake is van natuurschade door de baggerwerkzaamheden door Van Oord. De negatieve milieueffecten van het project zijn voor afgifte van de polissen nauwkeurig in kaart gebracht. Van Oord en de projecteigenaar zijn er voor verantwoordelijk om schade aan natuurwaarden zoveel mogelijk te beperken en – waar dit niet mogelijk is – te compenseren. De werkzaamheden zijn hiermee in lijn met internationale standaarden voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo). Onafhankelijke experts zien toe op de uitvoering. De resultaten uit de monitoring van de natuurcompensatie zijn positief.

Vraag 3

Bent u op de hoogte van de recente toename van geweld in Cabo Delgado, inclusief rond Palma, en van het feit dat het projectgebied («Fort Afungi») door TotalEnergies hermetisch is afgesloten en enkel via lucht en water toegankelijk is?^{5, 6} Is dit in lijn met gemaakte afspraken met Atradius DSB?

Antwoord 3

Ik ben op de hoogte van het huidige veiligheidsprotocol rond het projectgebied en van diverse recente veiligheidsincidenten in de regio Cabo Delgado, inclusief de incidenten die in de aangehaalde bronnen worden gemeld. De veiligheidsconsultant ADIT die namens de betrokken exportkredietverzekeraars optreedt, monitort de veiligheidssituatie en -incidenten continu en rapporteert daarover periodiek. Total is zelf verantwoordelijk voor de wijze van de beveiliging van het project(gebied). Hierover worden geen afspraken gemaakt tussen het project en de exportkredietverzekeraars. ADSB monitort of de situatie in lijn is met internationale standaarden.

Vraag 4

Hoe beoordeelt u de kwetsbaarheid van burgers in de omliggende gebieden wanneer de militaire inzet primair gericht lijkt op de bescherming van het project zelf?

Antwoord 4

De veiligheid van burgers in de provincie Cabo Delgado blijft een punt van zorg en is de verantwoordelijkheid van de Mozambikaanse autoriteiten. De Mozambikaanse president Chapo heeft afspraken gemaakt met Rwanda over de inzet van Rwandese veiligheidstroepen in Cabo Delgado. Het is niet bekend wat de afspraken zijn tussen Rwanda en Mozambique, waardoor de bestendigheid van de afspraken niet goed kan worden beoordeeld. De militaire inzet heeft in het verleden laten zien dat de Rwandese troepen effectief zijn geweest in het tegengaan van terrorisme en beschermen van burgers in omliggende gebieden van de projectlocatie. De Mozambikaanse troepen worden tijdelijk ondersteund door een Europese trainingsmissie EUMAM (EU Military Assistance Mission). EUMAM Mozambique helpt de Quick Reaction Forces (QRF) van het Mozambikaanse leger om uiterlijk in juni 2026 een duurzame operationele inzet te bereiken met respect voor het internationaal humanitair recht. De impact van EUMAM op de lange termijn zal afhangen van de vraag of het Mozambikaanse leger deze hervormingen kan internaliseren en zelfstandig effectieve operaties kan uitvoeren. Hoewel training en begeleiding de operationele paraatheid van het Mozambikaanse

⁴ Kamerstukken II 2020/21, 33 625, nr. 330

Kamerstuk II 2022/23, 26 485, nr. 407

Kamerstuk II 2023/24, 26 485, nr. 432

⁵ <https://moz24h.co.mz/governador-pede-calma-no-meio-de-balas-e-catanadas/>;
<https://clubofmozambique.com/news/mozambique-insurgents-getting-bolder-eight-years-after-first-attack-joao-feijo-293042/>;

⁶ https://university.open.ac.uk/technology/mozambique/sites/www.open.ac.uk.technology.mozambique/files/Mozambique_649-16July25_Gas-companies-demand-Afungi-fortress.pdf;

leger hebben verbeterd, is Mozambique nog steeds sterk afhankelijk van internationale partners, waaronder de troepen van Rwanda, om de veiligheid te handhaven.

Vraag 5

Zijn er (onafhankelijke) onderzoeken ingesteld naar meldingen van aanvallen op burgers of vissers door marineschepen in de nabijheid van het projectgebied, en wat is de status van het onafhankelijk onderzoek naar het geweld dat volgde op de aanvallen in Palma in 2021?

Antwoord 5

Het onafhankelijke onderzoek door het Mozambikaanse OM in samenwerking met de Nationale Mensenrechtencommissie naar de gebeurtenissen in de nasleep van de Palma aanval in 2021 is nog gaande en hiervan zijn nog geen uitkomsten bekend. Ik ben niet op de hoogte van andere (onafhankelijke) onderzoeken naar recente meldingen. Wel is er door het project een klachtenmechanisme opgezet waar misstanden door het leger gemeld kunnen worden. Alle meldingen worden doorgegeven aan de relevante Mozambikaanse autoriteiten.

Vraag 6

Over welke mechanismen beschikt Atradius DSB om de gevolgen van het project voor conflict-dynamieken en veiligheid van burgers te monitoren (driver-analyse)? En hoe analyseert Van Oord haar eigen rol in dit verband?

Antwoord 6

De onafhankelijke veiligheidsconsultant ADIT monitort doorlopend de veiligheidssituatie in de regio. Zij rapporteren meerdere malen per jaar aan de betrokken financiers en exportkredietverzekeraars. Daarnaast heeft ADSB regulier overleg met de Nederlandse ambassade in Maputo over het project en de veiligheidssituatie. Het is niet aan mij om uitspraken te doen over hoe Van Oord haar eigen rol ziet.

Vraag 7

Acht u het verantwoord dat Nederlandse bedrijven, deels met publieke dekking, doorgaan met werkzaamheden als baggeren terwijl er sprake is van ernstige veiligheidsrisico's, lopende onderzoeken naar mensenrechtenschendingen en een nog maar zeer recent opgeheven *force majeure*? Welke normen en waarborgen hanteert u voor maatschappelijk verantwoord ondernemen in dergelijke contexten?

Antwoord 7

In het kader van de ekv eist Nederland dat negatieve gevolgen voor mens, dier en milieu conform internationale standaarden worden gemitigeerd of, wanneer dit niet mogelijk is, worden gecompenseerd. Voor de afgifte van onderhavige ekv-polissen heeft er een uitgebreide risicobeoordeling plaatsgevonden. Sinds afgifte van de polis monitort ADSB het project intensief op naleving van internationale standaarden. Uit de monitoring blijkt dat Van Oord zich aan de internationale mvo-standaarden houdt.

Vraag 8

Wanneer en op welke wijze bent u geïnformeerd over de activiteiten van Van Oord in Mozambique onder dekking van Atradius DSB?

Antwoord 8

ADSB en Van Oord onderhouden contact over de status van het project en de uitvoering van werkzaamheden. ADSB is in mei 2024 geïnformeerd over de plannen van Total om, anticiperend op een herstart, voorbereidende werkzaamheden uit te laten voeren. Deze werkzaamheden zijn uitgevoerd in de tweede helft van 2024. Zoals aangegeven in mijn brief van 11 november 2025 is Van Oord betaald voor alle werkzaamheden en is er geen sprake geweest van een financieel risico voor de Nederlandse staat.⁷

⁷ Kamerstukken II 2025/26, 26 485, nr. 458

Vraag 9

Waarom is in de voorafgaande jaren geen toelichting gegeven op de verschillende polissen die Atradius DSB heeft uitgegeven, waaronder de doorlopende polis aan Van Oord?

Antwoord 9

Net als voor alle andere verstrekte ekv-polissen is informatie over onderhavige polissen binnen een maand na afgifte gepubliceerd op de website van ADSB.⁸

Het kabinet heeft ook de Kamer op verschillende momenten geïnformeerd over de twee polissen voor onderhavig project. Op 12 februari 2021 is de Kamer op de hoogte gebracht van het bestaan van twee dekkingstoezeggingen (voorlopers van de twee polissen).⁹ Zoals toegelicht in mijn brief van 11 november 2025 heeft het kabinet vervolgens de Kamer onder meer op 28 mei 2021, 21 februari 2023 en 15 december 2023 geïnformeerd over de impact van de ontstane situatie op de twee verschillende ekv-polissen.¹⁰

Vraag 10

Bent u op de hoogte van het feit dat TotalEnergies recent de Force Majeure heeft opgeheven?¹¹ Welke omstandigheden waren doorslaggevend voor dit besluit? Wat betekent dit voor de status van de polis van Atradius DSB aan Standard Chartered?

Antwoord 10

Ja, ADSB is hier op 12 november 2025 van op de hoogte gebracht. Dit is een besluit dat door Total en diens consortiumpartners is genomen. Uit de brief van het consortium aan de regering van Mozambique over het voornemen om de *force majeure* op te heffen blijkt dat een belangrijke voorwaarde om tot dit besluit te komen de garantie van aanwezigheid van Rwandese troepen gedurende de opstartfase van het project is. President Chapo maakte hierover recent nieuwe afspraken met de president van Rwanda, waarvan de inhoud niet bekend is. Total heeft besloten het project voort te zetten zonder de Nederlandse financiering. Het opheffen van de *force majeure* is daarmee niet meer relevant voor de financieringspolis aan Standard Chartered Bank.

Vraag 11

Kunt u toelichten wat de juridische betekenis van Force Majeure is binnen dit project (zoals gedefinieerd in de contracten met Anadarko en ENH)? Kan de projecteigenaar onder *force majeure* zelfstandig activiteiten voortzetten? Wordt daarmee de verplichting tot naleving van internationale milieu- en mensenrechtenstandaarden opgeheven?

Antwoord 11

De relaties tussen de bij het LNG-project betrokken partijen zijn vastgelegd in een groot aantal overeenkomsten, zoals onder meer de concessieovereenkomst, de bouwcontracten, de LNG-afname contracten en de financieringsovereenkomst. In al die overeenkomsten zijn *force majeure* bepalingen opgenomen. Het doel van deze bepalingen is om contractpartijen te beschermen tegen de gevolgen van een overmachtssituatie die het (een van de) contractspartijen onmogelijk maakt om contractuele verplichtingen na te komen. De *force majeure* bepalingen regelen hoe de contractspartijen met elkaar verkeren in een dergelijke situatie. Deze bepalingen laten toe dat in onderling overleg besloten kan worden om bepaalde activiteiten gedeeltelijk, in aangepaste vorm of op een alternatieve locatie uit te voeren. Alle verplichtingen op het gebied van internationale milieu- en mensenrechtenstandaarden zijn altijd onverminderd van kracht gebleven.

⁸ Website ADSB, te raadplegen via https://atradiusdutchstatebusiness.nl/nl_NL/over-ons/beleid/transparantie

⁹ Kamerstukken II 2020–21, Aanhangsel van de Handelingen 1670

¹⁰ Kamerstukken II 2020/21, 33 625, nr. 330

Kamerstukken II 2022/23, 26 485, nr. 407

Kamerstukken II 2023/24, 26 485, nr. 432

Kamerstukken II 2025/26, 26 485, nr. 458

¹¹ <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/totalenergies-partners-lift-force-majeure-20-billion-mozambique-lng-project-2025-10-25/>

Vraag 12

Kunt u, gelet op uw stelling in de beantwoording van eerdere Kamervragen dat een lopende polis alleen ontbonden kan worden bij fraude of nalatigheid, aangeven hoe «fraude» en «nalatigheid» in de contracten van Atradius DSB zijn gedefinieerd?¹²

Antwoord 12

De polisvoorwaarden bieden de mogelijkheid om de verzekeringsovereenkomst op te zeggen indien blijkt dat de verzekerde partij, in de context van de verzekerde transactie, betrokken is bij omkoping. Voorts is in de polisvoorwaarden opgenomen dat de rechten op schadevergoeding kunnen komen te vervallen indien een verzekerde zich niet houdt aan diens verplichtingen onder de polis of indien er sprake is van onjuiste of onvolledige opgave van informatie door verzekerde (vooraf) die van belang is voor het beoordelen van het betalingsrisico, het milieu- en sociale risico of het risico op omkoping.

Vraag 13

Valt het niet-naleven van milieu- of mensenrechtenstandaarden onder fraude of nalatigheid? Wanneer geldt een polis als «lopende polis» en waarom wordt de polis aan Standard Chartered niet als zodanig beschouwd?

Antwoord 13

Zie het antwoord op vraag 12 voor een beschrijving van fraude en nalatigheid met betrekking tot (opgave van) milieu- en sociale risico's. Voor grote of risicovolle projecten wordt naleving van milieu- en mensenrechtenstandaarden vastgelegd in een *Environmental and Social Action Plan* (ESAP). Dit is een contractdocument waarvan de uitvoering wordt opgenomen als voorwaarde in de verzekerde leningsovereenkomst. Er is sprake van een «lopende polis» wanneer verzekerde daar rechten aan kan ontlelen. Zoals uiteengezet in mijn brief van 11 november 2025 geldt voor de financieringspolis voor Standard Chartered Bank dat er door de uitzonderlijke omstandigheden sprake was van een nieuw wegingsmoment voor de Nederlandse staat.¹³ Projectleider Total heeft ekv-uitvoerder ADSB heeft laten weten af te zien van het door Nederland verzekerde aandeel in de financiering van het LNG-project in Mozambique, waardoor de polis voor Standard Chartered Bank komt te vervallen.

Vraag 14

Vindt u de eis van TotalEnergies dat de Mozambikaanse overheid de kosten van vertraging en veiligheidsmaatregelen moet dragen proportioneel, gezien de mogelijke rol van het bedrijf in het aanwakken van conflictdynamieken en de kwetsbare financiële positie van Mozambique?¹⁴ Hoe verhoudt deze eis zich tot de belofte dat het project zou bijdragen aan de ontwikkeling van Mozambique?

Antwoord 14

Het is aan de Mozambikaanse overheid om te oordelen over de voorwaarden in het voorstel dat Total aan Mozambique heeft gedaan. De president van Mozambique heeft aangegeven het voorstel van Total momenteel te bestuderen en mogelijk met een tegenvoorstel te komen. De uitkomst van die onderhandelingen en de herstart van het project zijn van groot belang voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Mozambique op de korte en de middellange termijn. Zowel het in het leven roepen – en in de wet vastgelegde – Sovereign Wealth Fund als investeringen door Total in de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio zullen hier aan bijdragen.

¹² Aanhangsel Handelingen II, vergaderjaar 2025–2026, nr. 143.

¹³ Kamerstukken II 2025/26, 26 485, nr. 458

¹⁴ https://university.open.ac.uk/technology/mozambique/sites/www.open.ac.uk/technology/mozambique/files/Mozambique_654-29Oct25_Pouyanne-Chapo-letter.pdf

Vraag 15

Kunt u er voor instaan dat ook de huidige geweldsspiraal, de hermetische afsluiting van het project gebied en de druk die TotalEnergies uitoefent op de Mozambikaanse overheid om TotalEnergies te compenseren voor kosten gemaakt door het conflict, zorgvuldig worden meegenomen in de herbeoordeling van Atradius DSB? Hoe weegt u, en hoe weegt Atradius DSB bij haar herbeoordeling, de conclusies uit het Proximities-, Uprights- en Rufin-rapport en de waarschuwingen van experts dat herstart van het Mozambique LNG-project het geweld kan verergeren?¹⁵

Antwoord 15

Projectleider Total heeft ekv-uitvoerder ADSB heeft laten weten af te zien van het door Nederland verzekerde aandeel in de financiering van het LNG-project in Mozambique. Hiermee is er geen sprake meer van een herbeoordeling over de Nederlandse betrokkenheid in de financiering.

Vraag 16

Heeft u onderzoek gedaan naar de extra-territoriale verplichtingen die Atradius DSB heeft ten opzichte van het bijdragen aan projecten die schulden van landen verhogen? Kunt u verantwoorden dat dit project voldoet aan deze verplichtingen?

Antwoord 16

ADSB heeft onderzocht of, en zo ja op welke wijze, de overheid van Mozambique financiële verplichtingen is aangegaan ten behoeve van het Mozambique LNG project. Voorts heeft ADSB gecontroleerd of die verplichtingen in overeenstemming zijn met de afspraken die het land heeft gemaakt in het kader van de beginselen van het duurzaam leenbeleid. Dat laatste is het geval; de Wereldbank heeft een *waiver* verstrekt aan Mozambique voor het aangaan van bepaalde financiële verplichtingen voor het project omdat het project financieel-economisch gezien van groot belang is voor het land. Ook het IMF onderschrijft het belang van de winning van gasreserves voor de schuldhoudbaarheid op middellange en lange termijn.¹⁶

Vraag 17

Bent u op de hoogte van het contract van TotalEnergies en de Mozambikaanse staat? Wordt daarin gebruik gemaakt van clausules die TotalEnergies in kan zetten om gebruik te maken van ISDS?

Antwoord 17

ADSB is bekend met de concessieovereenkomst tussen Mozambique en het project. Het is mij noch ADSB bekend welke bepalingen in de overeenkomsten tussen het project en de Mozambikaanse staat zijn opgenomen op het gebied van geschillenbeslechting.

Vraag 18

TotalEnergies stelt bepaalde voorbereidende werkzaamheden uit eigen vermogen te financieren. Waarom is in dat geval publieke exportkredietverzekering of projectfinanciering noodzakelijk? Hoe verhoudt de polis voor Standard Chartered zich tot de polis voor Van Oord?

Antwoord 18

De projectfinanciering is nodig om het project tot stand te brengen. Zoals gebruikelijk bij dit soort projecten worden de betrokken aannemers (waaronder Van Oord) deels betaald uit de eigen middelen van de projecteigenaren en deels uit een commerciële lening. Voor zowel Van Oord als de aan de projecteigenaren lenende banken gold dat zij de betalingsrisico's die zijn verbonden aan het project wensten te verzekeren. Dit heeft geresulteerd in twee verzekeringspolissen die contractueel en juridisch volledig los staan van elkaar.

¹⁵ <https://clubofmozambique.com/news/mozambique-analyst-warns-of-complex-local-impact-of-gas-project-resumption-in-cabo-delgado-278646/>

¹⁶ IMF landenrapport Nr. 2024/219

Vraag 19

Bent u op de hoogte van het onderzoek van DataDesk naar de schade aan koraalriffen en biodiversiteit door de baggerwerkzaamheden van Van Oord?¹⁷

Antwoord 19

Ja

Vraag 20

Zijn deze werkzaamheden uitgevoerd in overeenstemming met internationale richtlijnen en eerdere afspraken, en over welke analyses beschikt u die de gevolgen voor biodiversiteit in kaart brengen?

Antwoord 20

Ja, de uitvoering van deze werkzaamheden is in overeenstemming met internationale richtlijnen en eerdere afspraken.¹⁸ De gevolgen voor biodiversiteit worden door de onafhankelijke milieu- en sociale consultant RINA in kaart gebracht en gemonitord. Hieruit zijn geen onregelmatigheden gebleken.

Vraag 21

Hoe beoordeelt u de uitspraak dat «het baggeren niet om het project zelf gaat» in het licht van de evidente ecologische impact van deze activiteiten?

Antwoord 21

Het baggerwerk dat wordt uitgevoerd is onderdeel van de projectscope. Van het hele project zijn de ecologische gevolgen in kaart gebracht en zijn mitigerende en compenserende maatregelen afgesproken met een onafhankelijke commissie met experts. Op de uitvoering van deze maatregelen wordt toegezien middels intensieve monitoring.

Vraag 22

Hoe legt u aan de Nederlandse burger uit dat publieke middelen worden ingezet voor bedrijfsactiviteiten die mogelijk bijdragen aan geweld, milieuschade en schuldenlast in een van de armste landen ter wereld?

Antwoord 22

Nederland wil geen transacties verzekeren met onaanvaardbare gevolgen voor mens, dier of milieu. Daarom hanteert Nederland een streng milieu- en sociaal beleid voor de ekv dat in lijn is met internationale standaarden.¹⁹ Daarnaast volgt Nederland de OESO-aanbeveling voor *Sustainable Lending* om te voorkomen dat door ekv-gedekte transacties bijdragen aan een onhoudbare overheidsschuld.²⁰

Met de ekv worden betalingsrisico's verzekerd die zijn verbonden aan Nederlandse export en investeringen in het buitenland. Door het verzekeren van deze risico's worden deze transacties mogelijk gemaakt. Dit is goed voor de internationale concurrentiepositie van Nederlandse ondernemers en het behoud van kennis en banen voor de Nederlandse economie. Bovendien kunnen Nederlandse bedrijven zo een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkelingsdoelstellingen van andere landen. Bedrijven die gebruik maken van de ekv betalen hier een marktconforme premie voor.

Vraag 23

Kunt u deze vragen afzonderlijk beantwoorden voordat de herbeoordeling wordt afgerond?

¹⁷ <https://research.datadesk.eco/palma-bay-dredging/>

¹⁸ Het milieu- en sociale kader voor de ekv volgt uit de *Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence*, waarbij de IFC Performance Standards en de Wereldbank-groep *Environmental, Health and Safety Guidelines* het concrete toetsingskader voor projecten vormen.

¹⁹ Milieu en sociaal beleid voor de ekv, te raadplegen op: https://atradiusdutchstatebusiness.nl/nl_NL/over-ons/beleid/milieu-sociaal-en-compliance

²⁰ OECD, *Recommendation of The Council on Sustainable Lending Practices and Officially Supported Export Credits*

Antwoord 23

Zoals uiteengezet in deze brief is er door het besluit van Total om af te zien van het door Nederland verzekerde deel van de lening niet langer sprake van een herbeoordeling.